

Rozhovor s Ing. Janem Sýkorou, M.A., PhD., ředitelem Ústavu Dálného východu FF UK

O zajišťování chodu ÚDLV, japonských studiích, sakure a chryzantémně.

Jan Sýkora, PhD., se narodil 20. května 1961 v Jihlavě. V roce 2002 dosáhl doktorátu v oboru Historie, specializace Historie a kultura zemí Asie a Afriky, tradičně se zabývá formováním ekonomické společnosti a počátky japonského ekonomického myšlení v období Tokugawa. V roce 1996 absolvoval studijní program pro učitele japonského jazyka na Japanese Language Center v japonské Urawě. Jan Sýkora získal kvalifikaci také v oboru Hospodářská a měnová politika. Absolvoval studijní pobyt na ekonomické fakultě Saga University či interní aspiranturu v oboru obecná ekonomická teorie na Ekonomickém ústavu ČSAV. Obor orientalistika-japanologie studoval jako mimořádný student. Působí jako odborný asistent na Ústavu Dálného východu, v letech 1994 – 2000 byl vedoucím oddělení japonských studií. Zároveň působil jako externí vyučující ve Středisku japonských ekonomických studií na Západočeské univerzitě v Plzni a jako odborný asistent na Vysoké škole ekonomické v Praze, obchodní fakultě.

1. Stal jste se novým vedoucím Ústavu Dálného východu, první otázka je tedy nasnadě, jakým směrem by se podle Vás měla do budoucna ubírat "asijská" studia?

Hned na úvod bych rád upřesnil svoje současné postavení. Nestal jsem se vedoucím Ústavu Dálného východu, pouze jsem byl dočasně pověřen jeho vedením. Někomu se to možná jeví jako pouhé slovíčkaření, ale mým jediným úkolem je zajistit administrativní chod Ústavu tak, aby nebyla narušena výuka či průběh akreditačních řízení, aby měl kdo podepisovat vyjádření Ústavu k případným žádostem studentů, aby každý vyučující dostal jednou za měsíc svoji výplatu a tak podobně. Mám samozřejmě svoji vlastní představu o celkovém směřování „východoasijských studií“ v krátkodobém i dlouhodobém výhledu; ostatně její zpracování si vyžádal pan děkan jako nutnou podmínku mého pověření. Protože však nejsem v pozici, která by mě opravňovala provádět jakákoli koncepční rozhodnutí, nemá smyslu tuto představu rozvádět.

2. Proč tedy nebyl nikdo tak dlouho jmenován ředitelem ÚDLV?

Problém pravděpodobně vznikl již na podzim roku 2005, kdy proběhl vnitřní konkurz na ředitele ÚDLV a na místo dlouholeté ředitelky a vedoucí semináře čínských a vietnamských studií doc. Lomové byla jmenována doc. Švarcová, která v té době vedla seminář japonských studií.

Ne všichni členové Ústavu prý byli touto změnou nadšeni. Záměrně říkám „prý“, neboť začátkem září 2005 jsem odjel na roční studijní pobyt do Japonska a o všech událostech, ke kterým došlo v průběhu akademického roku 2005/2006, jsem se dovídal jen zprostředkovaně, z druhé ruky. Z toho důvodu jsem se ani během své nepřítomnosti, ani po svém návratu do Prahy nemohl, a konečně ani nechtěl stavět na jednu či druhou stranu domnělého sporu. Na podzim 2006 pak události dostaly rychlý spád. Pan děkan Stehlík nařídil rekonkurzy na místa všech vedoucích základních součástí, kteří byli jmenováni před jeho nástupem do děkanské funkce, a rozhodl se potvrdit ty stávající vedoucí, kteří získají podporu svých kateder a ústavů. Doc. Švarcová připravila poměrně obsáhlý výhled rozvoje ÚDLV, který však co do počtu členů silnější seminář čínských a vietnamských studií odmítl. Logickým důsledkem pak bylo vypsaní veřejného konkurzu na místo ředitele ÚDLV s termínem pro podání přihlášek do konce února 2007. Doc. Švarcová tak vlastně působila téměř po celý akademický rok 2006/2007 ve funkci ředitelky „v demisi“. Vzhledem k tomu, že ani s blížícím se začátkem nového akademického roku nebyl konkurz ještě uzavřen a doc. Švarcová již nechtěla vystupovat v roli „odvolané“ ředitelky, pověřil mě pan děkan dočasným vedením ÚDLV s tím, že případné jmenování ředitelem bude provedeno až po ukončení konkurzního řízení. Jelikož toto konkurzní řízení není dosud uzavřeno, nemohl být ani jmenován nový ředitel.

3. Jakou pozici mají z Vašeho pohledu mezi ostatními obory Japonská studia, kterým se dlouhodobě věnujete?

Japonská studia tvoří jeden z nosných oborů vyučovaných na Ústavu Dálného východu. V žádném případě netrpíme nedostatkem zájmu ze strany uchazečů o studium – každý rok se na náš obor hlásí okolo 150 uchazečů; těšíme se však i pozornosti ze strany laické veřejnosti. V loňském letním semestru jsme například v rámci programu dalšího (celoživotního) vzdělávání nabídli nejširší veřejnosti kurz Kapitoly z japonské kultury. Oproti původnímu očekávání jsme byli zavaleni zájemci z celé republiky a v okamžiku, kdy jejich počet přesáhl číslo 40, jsme museli z prostorových důvodů zastavit přijímání dalších přihlášek. V současné době připravujeme upravenou reakreditaci bakalářského studia a žádáme o akreditaci magisterského studijního programu. O kvalitě doktorandského programu vypovídá fakt, že v letošním roce nastoupila do kombinovaného studia naše bývalá absolventka, která dnes působí v italském Bergamu. Přestože ve své odborné činnosti spolupracuje s univerzitou v Oxfordu, jako školící pracoviště si vybrala právě svoji alma mater.

4. Dovolte mi i osobnější otázku, jaká byla vlastně Vaše cesta od ekonomie k Japonským studiím?

Původně jsem sice vystudoval Vysokou školu ekonomickou v Praze, nikdy jsem se však hospodářské praxi nevěnoval. A musím přiznat, že mě takováto kariéra ani nelákala. Daleko více než způsob „optimální alokace relativně omezených zdrojů“ (jak by řekl stoupenec pozitivní ekonomie) mě zajímala otázka, co se skrývá za ekonomickým jednáním člověka. Jakým způsobem se jednotlivé kultury a společnosti v různých fázích svého vývoje stavěly k ekonomickým problémům, jak vysvětlovaly a hodnotily jednotlivé ekonomické jevy, například podstatu zisku či úroku, akumulaci kapitálu, vztah mezi množstvím peněz v oběhu a cenovou hladinou atd. Jinými slovy řečeno, více než práce ekonomů mě zajímaly hospodářské dějiny a vývoj ekonomického myšlení.

Současně jsem se intenzívně věnoval i studiu japonštiny, nejprve jako samouk a později pod systematickým vedením doc. Švarcové. Spojení obou těchto koníčků pak vyvrcholilo v roce 1991 téměř čtyřletým studiem na Sagské univerzitě v Japonsku. Měl jsem mimořádné štěstí, že mě za svého žáka přijal jeden z nejlepších odborníků na hospodářské dějiny předmoderního Japonska profesor Susumu Nagano. Když jsem mu na jeho první otázku, co mě k němu přivádí, začal nadšeně líčit svůj zájem o tokugawské ekonomické myšlení, přistoupil ke knihovně, vyndal z ní svazek archiválií a položil je na stůl s jediným slovem „Čti!“ Samozřejmě, že jsem nebyl schopen přečíst ani jediný znak. Jednalo se, pokud si dobře pamatuji, o jakýsi výnos z druhé poloviny 17. století, kterým místní kníže dočasně snižoval daňové břemeno rolníkům, kteří strádali opakovanou neúrodou. Pan profesor tak ukončil moji „návštěvu“ během několika minut. „Až se to naučíš číst, budeme se bavit dál.“ Byla to pro mě ledová sprcha. Druhý den si mě však zavolal do své pracovny, předal mi od ní klíče, stejně jako klíče od celé budovy, uvolnil půlku svého stolu a na tři roky mi dal k dispozici celou svoji rozsáhlou knihovnu. Denně pak se mnou sedával a postupně mě seznamoval se základy japonské diplomatiky, prací s archivními dokumenty, naučil mě, jak je fotografovat, zpracovávat, číst a interpretovat. Když jsem se v roce 1994 vracel domů a ptal se ho, jakým způsobem se mu mohu za jeho vedení odměnit, usmál se a řekl: „Jednou to samé uděláš pro své studenty.“ No a snad právě proto jsem nakonec neskončil u žádné z japonských firem, ale na akademické půdě.

5. Který z Vašich pobytů v Japonsku Vás osobně či vědecky nejvíce obohatil?

Dlouhodobě jsem pobýval v Japonsku čtyřikrát, dohromady téměř osm let, a jen těžko mohu rozhodnout, který z těch pobytů mě obohatil nejvíce. Každý z nich mi přinesl něco jiného. Ten první, téměř čtyřletý, mi dal základ pro další vědeckou práci. V roce 1997 jsem se do Japonska vrátil jako hostující profesor v Mezinárodním centru pro japonská studia (Nichibunken) v Kjótu. Tamní prostředí mě uchvátilo, neboť pro člověka zvyklého na nedostatek základní literatury, peněz a infrastruktury představovalo opravdový vědecký ráj. Ohromná knihovna přístupná pro nás zaměstnance 24 hodin denně a 7 dnů v týdnu, kolegiální prostředí tvořené největšími kapacitami japonských studií z celého světa, početné vědecké týmy, které byly budovány na principu interdisciplinárního přístupu, to vše člověku otevřelo cestu do zatím netušených oblastí. Můj poslední pobyt v letech 2005 – 2006 na Ósacké univerzitě byl naopak ve znamení návratu k práci „archivního knihomola“. V knihovně Ósacké univerzity je totiž uložen archiv bývalé ósacké akademie Kaitokudó, která patřila od první třetiny 18. století k významným intelektuálním centrům předmoderního Japonska. Více než 50 000 rukopisů představuje téměř nevyčerpatelnou zásobu studijního materiálu, ke kterému se za běžných okolností vůbec nedostanete. Kromě stovky knih jsem přivezl i několik tisíc digitálních fotografií unikátních rukopisů, a pevně doufám, že rok strávený v archívu zhodnotím v připravované knize o vývoji ekonomického myšlení v předmoderním Japonsku, kterou bych rád v brzké době předložil jako svoji habilitační práci.

6. Nová akreditace oboru Japonských studií začne umožňovat podle současného trendu ukončení studia bakalářským diplomem, studenti tedy budou moci rychleji nastoupit do překladatelské či tlumočnické praxe. Jaká jsou pozitiva a negativa tohoto trendu? Nebojíte se odlivu studentů z magisterského a potenciálně z doktorandského cyklu studia?

Osobně toto rozdělení studia vítám. Často se hovoří o tom, že osamostatnění bakalářského studia povede k nežádoucímu snížení nároků na studenta, a tudíž i kvality absolventů, že z

bakalářského studia se postupně stane obdoba bývalých nástaveb pro méně úspěšné absolventy středních škol a podobné nesmysly. Nemohu soudit, jaké jsou dopady Boloňské deklarace v jiných oborech, ale v japonských studiích je právě opak pravdou. Při výuce japonštiny, na rozdíl od ostatních oborů, začínáme téměř od nuly. První léta stráví náš student především intenzívním studiem jazyka a postupné zařazování odborných předmětů (například klasické japonštiny) jde na úkor jazykové výuky. U pětiletého magisterského studia tak docházelo k paradoxní situaci; student posledního ročníku, který se chystal ukončit školu a nastoupit do praxe, měl týdně pouhé dvě hodiny praktického jazyka a věnoval se zejména předmětům, které pak v praxi vůbec nepotřeboval. Pokud by devadesát procent magistrů pokračovalo v doktorském studiu, pak by nešlo o žádnou tragédii. Skutečnost je však opačná; devadesát procent absolventů odchází do praxe a jen deset procent pokračuje ve studiu buď u nás, nebo ve světě, zejména na univerzitách v Japonsku.

Oddělení bakalářského a magisterského stupně nám umožňuje poskytnout studentům intenzívní tříletou výuku jazyka tak, aby byl absolvent jazykově připraven jak pro praktický život, tak i pro další akademickou dráhu. Rozdělení studia do tří stupňů tak paradoxně nevede ke snížení kvality absolventů, ale naopak k jejímu zvýšení.

A odlivu studentů z magisterského studia bych se v žádném případě neobával. Jsem přesvědčen, že celá řada našich bývalých absolventů-bakalářů se po několika letech v praxi vrátí zpět ke studiu, protože pozná, že samotná znalost jazyka není v dnešní době dostačující. Záleží jen na nás, zda jim budeme schopni nabídnout dostatečně zajímavý studijní program.

Oddělení magisterského programu navíc otevírá cestu ke studiu absolventům jiných univerzit, a to jak českých, tak i zahraničních. S prvními známkami tohoto zájmu ze strany zahraničních univerzit jsme se již setkali.

Dopady Boloňské deklarace proto vidím spíše v pozitivním světle a rozhodně se nebojím dramatického úbytku studentů ve vyšších formách studia.

7. Japonská studia mají v ČR v současnosti dvě pracoviště, v Praze a v Olomouci. Je to ve srovnání například se sinologií vysoké či nízké číslo? Jaké jsou vztahy uvedených dvou kateder?

V tomto ohledu jsme na tom v podstatě stejně jako sinologie – i v jejím případě existují v ČR pouze dvě univerzitní pracoviště, Praha a Olomouc. V blízké budoucnosti budeme mít oproti sinologům dokonce mírný náskok, protože v současné době se připravuje akreditace japanistiky na Masarykově univerzitě v Brně.

Na druhou stranu musím s trochou lítosti poznamenat, že hlubší spolupráce mezi naším pracovištěm a Palackého univerzitou zatím neexistuje. Možná je to dáno do jisté míry dáno odlišným zaměřením studijního programu na obou univerzitách. Zatímco u nás poskytujeme našim studentům komplexní vzdělání v jednooborovém programu Japonská studia, v Olomouci se jedná o dvouoborové, převážně jazykově orientované studium. I přesto se domnívám, že bychom jistě našli oblasti, ve kterých bychom mohli těsněji spolupracovat – ať už by to byla společná práce na přípravě učebních textů či organizování společných intenzívních přednáškových cyklů pro studenty obou univerzit. Hledání společných témat a

jejich realizace bude bezesporu patřit k hlavním úkolům budoucího ředitele Ústavu Dálného východu.

10. Jak se jako jeden z garantů projektu Člověk díváte na existenci elektronického časopisu Člověk a jeho činnost?

Žijeme v době, která nás na jedné straně zaplavuje nepřehledným množstvím informací, které ve své podstatě nejsou informacemi, ale spíše informačním šumem, na druhé straně pak trpíme nedostatkem těch základních a podstatných údajů. Zadáte-li si do běžného vyhledavače jakýkoli termín, získáte tisíce a tisíce odkazů. Problémem je jejich relevance a důvěryhodnost. V tomto smyslu může elektronický časopis, který poskytuje svým čtenářům odpovídající a spolehlivé informace, sehrát mimořádně důležitou úlohu. Jedná se však pořád jen o možnost a záleží především na uživateli, čtenáři, zda tuto možnost využijí. To, co dělá opravdu dobrý časopis, nejsou jeho tvůrci, ale čtenáři. A právě v tomto ohledu mi připadá, že časopis Člověk si svůj stálý čtenářský okruh zatím ještě nevybudoval. Možná je to proto, že není zcela přesně vyhraněný – na jedné straně nabízí odborné články a recenze, na druhé pak komentuje aktuální dění na fakultě a snaží se přispět k řešení jednotlivých problémů; toho je konečně dokladem i tento rozhovor.

11. Jste obecně spokojen s grantovou politikou FF UK a dokáží vás studenti z vědeckého hlediska něčím překvapit?

Tato otázka je trochu zavádějící; směšuje totiž dva problémy, které spolu přímo nesouvisejí. Grantová politika je závislá na objemu finančních zdrojů. Pokud máte k dispozici pár desítek miliónů ročně, těžko můžete provádět nějakou politiku. Při omezených zdrojích tak musíte vybírat a následně podporovat ty projekty, které přinesou fakultě ten největší efekt. Nutně to nemusí být projekty nejlepší.

Otázka, zda mě studenti dokáží z vědeckého hlediska něčím překvapit, je ze zcela jiného soudku. Samozřejmě, že dokáží. Domnívám se, že jedním z hlavních nedostatků filozofické fakulty je její neschopnost dostatečně využít vědeckého potenciálu studentů. Při čtení diplomových prací jsem někdy udiven, jak hluboký vhled mají studenti do dané problematiky. Bohužel diplomová práce se založí do knihovny, a tím vše skončí. Pokud student nepokračuje v doktorandském studiu, záhy své poznatky a argumentace v návalu pracovních povinností zapomene a už nikdy se k nim nevrátí. Proč by nebylo možné publikovat zkrácené verze magisterských a doktorandských prací ve formě pravidelných sborníků nebo přinejmenším v elektronické podobě? Možná tomu brání autorský zákon, možná není dostatek finančních prostředků; s tím vším by si měl poradit právě vedoucí základní součásti.

Také bych uvítal větší podíl studentů vyšších ročníků ve výzkumných týmech, při psaní učebních textů i odborných publikací. Všimněte si, jak málo autorských týmů na naší fakultě je tvořeno dvojicí pedagog – student. Přitom v přírodních vědách je toto spojení zcela běžným modelem. Možná jsou na vině opět jen peníze (podíl osobních nákladů u některých grantů je tak malý, že představa jeho dělení mezi další členy týmu hlavního řešitele odradí), možná i leckde přežívající „monopol“ na přístup k informacím. O ješitnosti některých lidí nemluvě.

A zde se opět vracíme k osobnosti vedoucího základní součásti, který má v tomto ohledu nezastupitelnou roli. Tím se však dostáváme na samý začátek našeho rozhovoru, k mé osobní

představě budoucí podoby ÚDLV. A právě tohoto komentáře bych se rád jako pouhý „pověřenec“ zdržel.

12. A na závěr jedna soutěžní otázka. Může se setkat sakura s chryzantémou?

To je opravdu zapeklitá otázka, která si nezádá s pověstným překladatelským oříškem „kolik višňů tolik třešní“. Ač se Vám to bude zdát divné, tak opravdu může. Hned vedle knihovny Sagské univerzity na jihu Japonska stojí alej sakur, mezi kterými je jedna zvaná *bakazakura*, neboli „bláznivá sakura“. Její bláznovství spočívá v tom, že naplno rozkvétá až s odcházejícím podzimem. Není proto nic divného spatřit koncem října rozkvetlé chryzantémy, na které se zvolna snášejí bělostné okvětní plátky sakury. Ostatně i v tom je její bláznovství. Zatímco sakurové květy jsou většinou slabě narůžovělé, tato je má bílé jako slivoň. Vidíte, pořád říkám studentům, že Japonsko je země, která Vás i po mnoha letech dokáže stále něčím překvapit, a oni tomu nechtějí věřit....

Poetická odpověď. Děkuji za rozhovor a přeji mnoho úspěchů, nejen v úkolech, kterými jste „pověřen“.